

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

3/6-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

3/6-сан 2025

май - июнь

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шекемги хәм мектеп билимлендириуи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Асқарбай НИЯЗОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Сапардурды АБАЕВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Мавлюда АЧИЛОВА	Сафо МАТЧОН
Азизжан АБДАЗИМОВ	Шукурулло МАРДОНОВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Шахло МИРЗАЕВА
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Дармонжон МАХМУДОВА
Мансурбек ОНГАРОВ	Абдимурат ЕҢЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Рәһно ОРИПОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Гулзабира БАБАШЕВА	Норим РАХМАНОВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мукаддас РАХМАНОВА
Фархад БАБАШЕВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Комил ГУЛЯМОВ	Гўзал СОДИҚОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Улбосын СЕЙТЖАНОВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Дилдора ДАВРОНОВА	Нурзода ТОШЕВА
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Куанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Масуда ЗАЙНИТДИНОВА	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Айсулу ЖАНАБЕРГЕНОВА	Амангелди КАМАЛОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Тажикал КУДАЙБЕРГЕНОВА
Шохида ИСТАМОВА	Ойбахор ШАМИЕВА
ВОХИД КАРАЕВ	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Комилжон ҚАРИМОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПҰЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Барлықбай ПРЕНОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Пердебай НАЖИМОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
	Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ӘДЕБИЯТ

Qayumov O. Folklor asarlarini yozib olish metodlariga doir	6
Abdunabiyeva B.I. Ingliz va o'zbek adabiyotida metafora va tashbehning roli: O.Henry va Shukur Xolmirzayev hikoyalari tahlili	13
Qahharov A.A., Ermatova Y.A. Bo'lajak yo'l muhandislariga ingliz tilidagi kasbiy so'z va atamalarni o'rgatishning zamonaviy usullari	19
Axmedova A.N. Yozma tarjima o'rgatishda didaktik materiallar va texnologiyalardan foydalanish	25
Buribayeva A.I. Chet tilidagi argumentli o'gzaki nutqni o'qitish kontekstida "argumentativ shaxs" ning kontseptual xususiyatlari	34
Kakhorova M.A. Challenges encountered in teaching listening comprehension and the effective strategies to overcome them	39
Yusupxodjayeva A. Using songs as authentic materials in EFL classroom	44
Allamurodova S.I. The influence of cultural change on english literature education in Uzbekistan	48

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Erjanova V.Q. Tálimiy qádiryatlarđın studentlerge tásirini	54
Tohirova F.O. Tibbiy pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida pedagogik muloqot vositasida kasbiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	61
Abdullaeva S.B. Bo'lajak pedagog-o'qituvchining innovatsion faoliyati modeliga asoslangan xolda ta'lim-tarbiya metodlari va vazifalarini o'rgatish	69
Allanazarova Sh. Bo'lajak o'qituvchilarni hamkorlikdagi pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlash mexanizmlari	76
Pozilov M.N., Karimova F.S., Sulaymonova L.Z. Mutaxassislik fanlarini o'qitishdagi zamonaviy va ilg'or xorijiy tajribalar	82
Kuralov Y.A. Algoritmik fikrlashni shakllantirishda raqamli o'quv resurslarining didaktik ahamiyati	87
Sheraliyev A.M. Oliy ta'limda menedjment samaradorligini oshirishda milliy qadriyatlar va global tendensiyalarni uyg'unlashtirish	92
Jo'rayeva G.I. Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy eruditsiyani shakllantirish texnologiyalari	97
Ergashev O.U. Tabiiy fanlarni o'qitishda oddiy tajribalar asosida ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirish metodikasi	101
Mardankulov J.A. Ta'limda innovatsion jarayonlarni boshqarish va kreativ muhitni shakllantirish	106
Yulchiboyeva D.E. Sharq mutafakkirlari asarlarida o'smir shaxsini rivojlanishida qadriyatlarning ta'siri tahlili	111
Badalov A.R. Bo'lajak o'qituvchilarni inkluziv ta'limga tayyorlash: oliy ta'lim muassasalarining tajribasi	120
Erkinov A. Koreys tili yo'nalishida mamlakatshunoslik orqali talabalarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish	128
Shermetova S.T. Hamkorlik texnologiya asosida o'quvchilarda eksperimental ko'nikmalarini rivojlantirish	134
Madatov I.Y. Oliy ta'limda talabalarning mustaqil ishlarini baholashdagi muammolar va yechimlar bo'yicha global tajribalar	138
Алшинбаева С.Ж. Особенности содержания подготовки будущих специальных педагогов к реализации функций педагога – ассистента	144

HAMKORLIK TEXNOLOGOYA ASOSIDA O‘QUVCHILARDA EKSPEREMENTAL KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Shermetova S.T.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, mustaqil tadqiqotchisi

Tayanch so‘zlar: o‘quv-ekspiriment ishi, hamkorlikda ta‘lim ijodiy faoliyat, didaktik jarayon, hissiy-irodaviy munosabat.

Ключевие слова: учебно-экспериментальная работа, совместная образовательная творческая деятельность, дидактический процесс, эмоционально-волевые установки

Key words: educational and experimental work, joint educational creative activity, didactic process, emotional and volitional attitudes

PEZIOME:

Ushbu maqolada, o‘quvchilarda intellektual va amaliy ko‘nikma qobiliyatlar tizimini o‘zlashtirish, o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta‘limni tashkil etishning psixologik-pedagogik shartlariga asoslangan o‘qitish shakli muhokama qilingan.

PEZIOME:

В данной статье анализируются система интеллектуальных и практических умений навыков ученика, а также виды обучения основанная на психолого-педагогической условия.

SUMMARY:

The article discusses the system of intellectual and practical skills abilities of students, a learning model based on a scientific psychological and pedagogical concept.

Kirish. Hamkorlik texnologiyalari asosida o‘quvchilar o‘qituvchi rahbarligida umumta‘lim fanlari o‘rganish jarayonida, jumladan, fizika fanidan tizimga solingan bilimlarni egallash, egallagan bilimlarni amaliyotda qo‘llash bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni oladilar hamda ulardan kundalik hayotida keng qo‘llaniladigan turli asbob va jihozlar bilan muomala qilish madaniyatini bilib olishadilar. Fizika fanini o‘qitish – ikki tomonlama jarayon bo‘lib, u o‘zida o‘qituvchining faoliyatini (ta‘lim berishini) va o‘quvchilar faoliyatini (ta‘lim olishni) mujassamlashtiradi. O‘qituvchi o‘quv jarayonini tashkil etishi uchun o‘qitish jarayonini o‘quvchilar tomonidan fizikaga oid bilimlarni o‘zlashtirishning psixologik va pedagogik jihatlarni, xususan bilim, malaka va ko‘nikmalarni shakllantirishning shakl va yo‘llarini ham xabardor bo‘lishi zarur.

Fizika fanini o'qitishning muhim vazifalaridan yana biri o'quvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish muammosidir. O'qituvchi aqliy rivojlanishning va aqliy faoliyat usullarning komponentlari hisoblangan tahlil, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash, aniqlashtirish va umumlashtirish kabi aqliy operatsiyalar va ular orasidagi bog'lanishlarni bilishi, bunday aqliy operatsiyalarni o'quvchilar tomonidan egallanishiga jiddiy e'tiborni qaratishlari lozim.

Asosiy qism. Fizikadan darslarda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda aqliy rivojlanishning mezonini sifatida quyidagilarni hisobga olish zarur: o'quv materialini o'zlashtirish tezligini; mulohazalar soni bilan aniqlanadigan fikrlashning mazmundorligini; o'quvchilarning analitik va sintetik yo'nalishda fikrlay olish faoliyatini; bir obyektning o'rganish asosida shakllantirilgan aqliy faoliyat usullarini boshqa o'xshash hollarga ko'chira olishni; olingan bilimlarni mustaqil tizimlashtirish va umumlashtirish.

Fizika o'qitish jarayonining quyidagi o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish shart:

- o'rganiladigan obyektning mohiyatiga kirib borish, ya'ni fizik hodisalarning, obyektlarning tuzish shakllari, o'zaro ta'sirlarini hisobga olish, bular o'quvchilardan abstraksiyalash, ideal modellar qurish, bir ko'rinishdagi abstraksiyalashdan boshqasiga o'tishni amalga oshirishi kabi hayoliy operatsiyalarni bajarishni talab etadi;

- fizika o'qitishda ko'proq modellar va turli ko'rinishdagi belgilardan (formulalar, elektr zanjir elementlarining shartli belgilari, grafik va boshqalar) foydalaniladi, bunda o'quvchilardan belgisi tasvirlardan real obyektlarga va aksincha real obyektlardan ideal modellarga o'tish talab etiladi;

- fizika o'qitishning o'ziga xos xususiyati o'quvchilardan turli tajribalarni kuzatish va shunga bog'liq amaliy ishlarni mustaqil bajarishni talab etilishidir.

Yuqorida keltirilgan xususiyatlarni hisobga olish amalga oshirish o'quvchilarda tahlil qilish, taqqoslash, qiyoslash, umumiy xususiy va maxsus xususiyatlarini aniqlash, abstraktlash, umumlashtirish, sintez qilish kabi harakat ya'ni faoliyatning shakllanishiga xizmat qiladi. Darslarda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda o'qishni motivlashtirish, fizikani o'rganishga qiziqishni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarning bilimga qiziqish jihatlari ko'pchilik olimlarning izlanishlarida o'rganilgan. Bilishga qiziqish o'quvchining o'qishga butunlay va ayrim predmetlarni o'rganishga ijobiy munosabatlarni aniqlaydi. Agar o'qituvchi o'quvchida o'z faniga qiziqish uyg'ota olsa, u holda o'quvchining ijodiy mustaqil ishlari uchun imkoniyat yaratiladi, ular bilimlarga, ya'ni uni egallash yo'lida turli qiyinchiliklarni yengishga intiladi.

Tadqiqotimiz davomida maktab o'quvchilarning fizika oid qonun va hodisalarni samarali o'zlashtirishlari maqsadida fizikaning turli bo'limlaridan o'quvchilarni mustaqil faoliyatga yo'naltirish maqsadida tajribaga asoslangan topshiriqlar tizimi ishlab chiqilgan. Mazkur topshiriqlar tizimi fizika faniga oid qonun va jarayonlarni o'z ichiga olgan. Masalan o'zgarmas tok qonunlarini bo'limidan: reostat yordamida kuchlanishni rostdlash, o'zgarmas tok qonuni, to'liq zanjir uchun Om qonunini, o'tkazgichlarni ketma-ket va parallel ulash, iste'molchining quvvatini aniqlash kabi topshiriqlar (mustaqil topshiriqni bajarish uchun zarur jihozlar ro'yxati 1-jadvalda keltirilgan).

1-jadval

To'plam arkibidagi asbob va jihozlar

№	Nomi	Soni
1	O'zgarmas tok manbai (Krona batereyasi – 9V)	1 ta
2	Ta'minot manbai MSA-C1500 (220 V dan – 12V)	1 ta
3	O'zgaruvchan qarshilik (WTH 118-2W, 1 kΩ)	1 ta
4	Multimetr DT 700D (o'lchash aniqligi – 0.01)	2 ta
5	Turli kattalikdagi qarshiliklar	4 ta
6	Cho'g'lanma lampa (6,3 V, 0,5 W)	2 ta
7	Ulash kaliti (KSD 1, 10A/125V)	1 ta
8	Multimetr uchun o'rindiq	2 ta
9	Ulovchi similar	6 ta

O'quvchilar mazkur topshiriqlarni bajarish davomida ilmiy bilishning nazariy va empirik darajalartini o'zlashtiradilar (2-jadval).

№	Topshiriqning mavzusi	O'quvchida eishiladigan yakuniy natijalar
1	Reostat yordamida kuchlanishni rostdlash	Potentsiometr (reostat) murvatining burilishi bilan zanjirdagi kuchlanishning o'zgarishi o'rganiladi. Potentsiometrni (reostatni) ishlash tamoyili bo'yicha eksperimental ko'nikmaga ega bo'linadi.
2	O'zgarmas tok qonuni o'rganish	O'quvchilar o'tkazgichdan o'tayotgan tok kuchi bilan o'tkazgich uchlaridagi kuchlanish orasidagi chiziqli bog'lanish o'rganishadi, doimiy qarshilikka ega bo'lgan rezistorning voltamper xarakteristikasini olish bo'yicha eksperimental ko'nikmalarga ega bo'ladi.

3	O'tkazgichlarni ketma-ket ulash	O'quvchilar o'tkazgichlarni ketma-ket ulashni o'rganadi, tajribani o'tkazish jarayonida ketma-ket ulangan o'tkazgichlar uchlari tushgan elektr kuchlanish va ulardan o'tayotgan tok kuchini o'lchash bo'yicha eksperimental ko'nikmaga hamda o'zgaras tok qonunlari eksperimental tatqiq qilinadi. Shuningdek, eksperimentda olingan natijalar asosida ketma-ket ulangan o'tkazgichlarning umumiy elektr qarshilkni aniqlash ko'nikmasiga ega bo'lishadi.
4	O'tkazgichlarni parallel ulash,	O'quvchilar o'tkazgichlarni parallel ulashni o'rganadi, parallel ulangan o'tkazgichlar uchlari tushgan elektr kuchlanish va ulardan o'tayotgan tok kuchini o'lchash bo'yicha eksperimental ko'nikmaga hamda o'zgaras tok qonunlari eksperimental tatqiq qilinadi. Shuningdek, eksperimentda olingan natijalar asosida parallel ulangan o'tkazgichlarning umumiy elektr qarshilkni aniqlash ko'nikmasiga ega bo'ladi.
5	Iste'molchining quvvatini aniqlash	o'quvchilar elektr zanjiriga ulangan iste'molchidan ajraladigan quvvatning son qiymati iste'molchidan o'tayotgan tok kuchiga va uning uchlariidagi kuchlanishga bog'liqligi o'rganishadi. O'quvchi laboratoriya ishini bajarish orqali unda elektr zanjiridagi iste'molchidan ajraladigan quvvatini aniqlash bo'yicha eksperimental ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Xulosa. Fizika fanini o'qitishning muhim vazifalaridan yana biri o'quvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish muammosidir. O'qituvchi aqliy rivojlanishning va aqliy faoliyat usullarning komponentlari hisoblangan tahlil, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash, aniqlashtirish va umumlashtirish kabi aqliy operatsiyalar va ular orasidagi bog'lanishlarni bilishi, bunday aqliy operatsiyalarni o'quvchilar tomonidan egallanishiga jiddiy e'tiborni qaratishlari lozim.

Fizika fanini o'qitishning muhim vazifalaridan yana biri o'quvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish muammosidir. O'qituvchi aqliy rivojlanishning va aqliy faoliyat usullarning komponentlari hisoblangan tahlil, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash, aniqlashtirish va umumlashtirish kabi aqliy operatsiyalar va ular orasidagi bog'lanishlarni bilishi, bunday aqliy operatsiyalarni o'quvchilar tomonidan egallanishiga jiddiy e'tiborni qaratishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Stepanova E.N. O'qituvchi ishida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: rivojlanish va foydalanish /. M.: "Sfera", 2003 yil.
2. Xutorskoy A.V. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodologiyasi. Qanday qilib har kimni boshqacha o'rgatish kerak? - M.: VLADO-PRESS, 2005 yil.
3. Lukyanova M.I. Shaxsga yo'naltirilgan darsni tashkil etishning nazariy va uslubiy asoslari. // Bosh o'qituvchi. Zamonaviy maktab boshqaruvi. № 2, 2006 yil.

ISSN 2181-7138

Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ»**

№ 3/6

Нөкис — 2025

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов, С. Нуржанов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев, З. Ниязымбетова

Мәңзил: 230105 Нөкис қаласы, Әмир Темур көшесі, 179^а жай

Тел.: +998 61 224-01-34, факс: +998 61 224-23-00

e-mail: uznipnkkf@mail.uz,

mugallim-pednauk@mail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

www.KRTEACH.UZ

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеміндеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 12.06.2025. Форматы 70x100^{1/8}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. 31. Нашр. т. Нұсқасы _____ Буйыртпа №